

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM

Erasmus School of Economics

Bachelorscriptie Fiscale Economie

De Successiewet, een repareerbaar instrument tegen vermogensongelijkheid?

Een onderzoek naar de invloed van grondslagen & vrijstellingen, tarieven en het systeem van erf- en schenkbelasting op de vermogensongelijkheid

Naam student: Mike den Ouden

Studentnummer: 543285

Begeleider: Mr. T.C. Hoogwout

Tweede beoordelaar: F.P.H. van Hal

Datum definitieve versie: 14-7-2023

Het geschrevene in deze scriptie is de opvatting van de auteur en niet noodzakelijk die van de begeleider, tweede beoordelaar, Erasmus School of Economics of Erasmus Universiteit Rotterdam

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Hoofdstuk 1:	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Probleemstelling	4
1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie	5
1.4 Afbakening	6
1.5 Werkwijze	6
Hoofdstuk 2:	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Rechtsgronden:	7
2.2.1 Zonder tegenprestatie het 'zo maar' toevloeien van baten	7
2.2.2 De vermeerdering van draagvermogen	8
2.2.3 Het buitenkansbeginsel	8
2.2.4 De sluisgedachte en het draagkrachtbeginsel	9
2.3 Systeem van heffing	9
2.4 Samenvatting	10
Hoofdstuk 3:	11
3.1 Inleiding	11
3.2 Grondslag en vrijstellingen:	12
3.2.1 Bedrijfsopvolgingsregeling	12
3.2.2 Schenkvrijstellingen voor het kind	15
3.3 Het tarief:	16
3.3.1 Verhoging tarief	16
3.3.2 Gelijktrekking tarief kind en kleinkind	17
3.4 Conclusie	18
Hoofdstuk 4:	19
4.1 Inleiding	19
4.2 De boedelbelasting in het Verenigd Koninkrijk	20
4.3 Afschaffing van de Successiewet	24
4.4 Conclusie	25
Hoofdstuk 5:	26
5.1 Eindconclusie	26
Literatuurlijst:	27

Hoofdstuk 1:

1.1 Inleiding

Vermogensongelijkheid is een discussiepunt wat de laatste jaren aan populariteit wint, in tegenstelling tot de inkomensongelijkheid die al tientallen jaren een veelbesproken onderwerp is. Daarmee wordt ook steeds meer onderzoek gedaan naar de situatie in Nederland. Zo stelt Piketty dat een te scheve vermogensverdeling en een te grote concentratie van vermogen leidt tot negatieve effecten op de maatschappij en de economie.¹ Een recent rapport uit 2022 stelt dat in Nederland de Gini-coëfficiënt relatief stabiel blijft, maar dat grote en groeiende verschillen bestaan tussen huishoudens in Nederland.² Deze groeiende verdeling tussen huishoudens wordt deels veroorzaakt doordat de top 1 procent qua vermogen een lagere gemiddelde belastingdruk ervaart dan andere belastingplichtigen. Deze lagere gemiddelde belastingdruk wordt veroorzaakt door het gunstige fiscale beleid tegenover inkomen uit vermogen in vergelijking met inkomen uit arbeid. Door gebruik te maken van regelingen in de Successiewet zoals de bedrijfsopvolgingsregeling (Hierna: BOR) en de schenkvrijstelling voor eigen woning in combinatie met voordelen uit andere fiscale wetgeving wordt gezorgd voor een lagere gemiddelde belastingdruk. Het huidige kabinet heeft het verkleinen van de vermogensongelijkheid als een van de speerpunten van hun fiscale beleid. Dit is te zien aan de veranderingen in de schenkvrijstelling voor de eigen woning en de geplande aanpassingen van de BOR.³

De schenkvrijstelling voor de eigen woning werd eerst geïntroduceerd als een tijdelijke maatregel om onderwaterhypotheken aan te pakken in 2013. Toch werd in 2017 de regeling permanent en uitgebreid. De schenkvrijstelling voor een eigen woning steeg van 53 duizend euro naar 100 duizend euro, de schenking mocht nu over 3 jaar verspreid worden en de beperking van een ouderlijke relatie werd opgeheven. Uit onderzoek van het SEO in opdracht van het Ministerie van Financiën blijkt dat de veranderingen in 2017 slechts de hypotheekschuld met 3 promille hebben verlaagd.⁴ Verder constateren de onderzoekers dat de initiële beleidsdoelen plaats hebben gemaakt voor andere effecten, zo zien ze dat starters die gebruik kunnen maken van de schenking eerder en vaker een duurder huis kopen dan starters die niet gebruik kunnen maken van de schenkingsvrijstelling. Een van de neveneffecten van de vrijstelling is de invloed op de vermogensongelijkheid, zo stellen de onderzoekers dat de schenkingsvrijstelling de vermogensongelijkheid vergroot.⁵ Dit komt doordat ontvangers meer hebben te besteden dan niet-ontvangers, hierdoor krijgen zij een betere positie op de woningmarkt dan niet-ontvangers. Zo zien de onderzoekers dat starters die de vrijstelling ontvangen 2,5 keer zo veel vermogen hebben als niet-ontvangers. Ook wordt opgemerkt dat schenkingen de absolute vermogensongelijkheid vergroten maar

¹. Piketty 2014, p. 425-543.

². *Licht uit, spot aan: de vermogensverdeling 2022*, p. 1-14.

³. Kamerbrief van de Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst van 8 mei 2023, 2023-0000111799.

⁴. Vermeulen e.a., 2021 p. i-ii.

⁵. Vermeulen e.a., 2021 p. 54-55

tegelijkertijd ook ervoor zorgen dat de intergenerationale vermogensongelijkheid afneemt. Uiteindelijk wordt geconcludeerd dat omdat maar 0,5 procent van de bevolking een schenking voor de eigen woning ontvangt, dit een beperkt effect op de vermogensongelijkheid heeft.

Vanaf 2023 is de schenk vrijstelling voor een eigen woning beperkt tot 28.947 euro voor zowel de schenking van een ouder als van een derde en daarmee gelijkgesteld met de vrijstelling onder artikel 33, lid 5, onder a, Successiewet 1956, maar feitelijk is dat al het geval voor de schenking van een ouder. De afschaffing van de in de volksmond genoemde: "Jubelton" zal volgen aan het begin van 2024. Eerst was voorgenomen om al in 2023 de schenk vrijstelling eigen woning af te schaffen omdat de regeling in de praktijk zou leiden tot een situatie waarin een kleine groep vermogende huishoudens bevoordeeld werd.⁶ Dit zou leiden tot een verdere toename van de vermogensongelijkheid binnen generaties en is voor de wetgever onwenselijk. Echter bleek het direct afschaffen van de vrijstelling IT technisch onmogelijk door problemen met de ICT van de Belastingdienst.⁷

Uit de Bouwstenen voor een beter belastingstelsel (Hierna: Bouwstenennotitie) blijkt dat de omvang van het vermogen onder 65+ is toegenomen met bijna 50 procent tussen 2006 en 2016 terwijl het vermogen onder de 25 tot 45 jarige in deze tijdsperiode met tussen de 20 en 50 procent is afgenomen.⁸ Terwijl uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (Hierna: CBS) naar voren komt dat de gemiddelde nalatenschap tussen 2006 en 2016 met maar 20 procent is gestegen en het gedeelte van de nalatenschap waar aangifte over wordt gedaan zelfs gedaald is in deze tijdsperiode. Vanuit deze data concludeert het Ministerie van Financiën in de Bouwstenennotitie dat de erf-en schenkbelasting weinig effect heeft gehad op vermogensongelijkheid terwijl de ongelijkheid wel is gestegen volgens het CBS in de periode 2006 tot 2013.⁹ Uit de bovenstaande feiten blijkt dat Nederland een groeiende vermogensongelijkheid heeft en dat in de Successiewet regelingen zijn die deze ongelijkheid beïnvloeden. In deze scriptie zal ik kijken welke opties er zijn om de vermogensongelijkheid te verkleinen met behulp van de successiewet.

1.2 Probleemstelling

De probleemstelling van deze scriptie is: Kan de vermogensongelijkheid worden verkleind door middel van aanpassingen aan de tarieven, grondslag, vrijstellingen en het systeem binnen de Successiewet 1956.

⁶. Vermeulen e.a., 2021 p. i-ii.

⁷. *Aanhangsel Handelingen II 2021/22*, nr. 1735.

⁸. *Belasten van Vermogen 2020*, p. 57-58.

⁹. Kooiman & Lejour 2016, p. 3.

Deze hoofdvraag wordt uitgewerkt aan de hand van de volgende deelvragen:

- Wat is het huidige systeem van de Successiewet 1956?

De eerste deelvraag wordt verder uitgewerkt aan de hand van deze twee subvragen:

- Welke rechtsbeginselen liggen aan de grond van de Successiewet 1956?
 - Wat is het systeem van heffing in de Successiewet 1956?
- Welke mogelijkheden liggen er in de grondslag, vrijstellingen en het tarief om de vermogensongelijkheid te verkleinen?

De tweede deelvraag wordt uitgewerkt aan de hand van de volgende twee subvragen:

- Wat zijn de aanpassingen in de grondslag en de vrijstellingen die de vermogensongelijkheid kunnen verkleinen?
 - Op welke manier kan de huidige tariefstructuur aangepast worden zodat de vermogensongelijkheid verkleint?
- Wat voor invloed heeft het systeem van heffing op de vermogensongelijkheid in nabije buurlanden?

De derde deelvraag wordt uitgewerkt aan de hand van de volgende twee subvragen:

- Wat zou de invloed van een boedelbelasting of een vermogensbelasting zijn op de vermogensongelijkheid in vergelijking met de huidige verkrijgingsbelasting?
- Wat is de invloed van het niet heffen van erf- en schenkbelasting in een land zoals Zweden op de vermogensongelijkheid in dat land?

1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Centraal in de Successiewet staat het draagkrachtbeginsel waarbij de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Uit een recent artikel in ESB 108 wordt echter geconcludeerd dat de inkomsten uit de erfbelasting zijn gedaald ten opzichte van wat er in 2006 werd verwacht.¹⁰ In het artikel worden meerdere mogelijkheden gegeven voor de daling, zowel een verhoging van de vrijstellingen als toegenomen mogelijkheden om de erf- en schenkbelasting te ontwijken en het verhoogde gebruik van de bedrijfsopvolgingsregeling worden gegeven. Als reactie op het onderzoek geeft de Minister van Financiën aan dat in het onderzoek er serieuze kanttekeningen geplaatst kunnen worden bij de data die gebruikt wordt en daarom ook de conclusies die eruit getrokken kunnen worden.¹¹ Als gewenst is dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen, dan moet deze ontwijking tegengegaan worden. Deze scriptie zal mogelijkheden onderzoeken om deze ontwijking tegen te gaan door te kijken naar mogelijkheden om de

¹⁰. Van Denderen & van Denderen, *ESB* 2023/108, p. 158-159.

¹¹. Brief van de Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst van 11 mei 2023, 2023-0000113972.

grondslag aan te passen, het tarief te veranderen en vrijstellingen op te heffen. Hieruit blijkt de maatschappelijke relevantie van deze scriptie. Deze scriptie poogt om bij te dragen aan de bestaande literatuur en een nieuw perspectief te geven door het integreren van een blik naar de buitenlandse erf- en schenkbelasting. Hieruit blijkt de wetenschappelijke relevantie.

1.4 Afbakening

De scriptie richt zich op de toepassing van de Nederlandse erf- en schenkbelasting, waarbij in hoofdstuk 4 de blik verruimd wordt naar buitenlandse systemen van erf- en schenkbelasting. Verder zal niet naar alle grondslag vergrotende mogelijkheden gekeken worden omdat deze relatief klein of zeer specifiek zijn. Hetzelfde geldt voor een aantal vrijstellingen die zeer specifiek zijn zoals bijvoorbeeld de samenloop vrijstelling of vrijstellingen die relatief onbelangrijk zijn voor de scriptie. Ook worden eventuele aanpassingen die de vermogensongelijkheid vergroten of neutraal houden niet behandeld in deze scriptie.

1.5 Werkwijze

Deze scriptie bevat een literatuurstudie. In de scriptie zal gebruikgemaakt worden van meerdere publicaties en uitgaven van het Ministerie van Financiën over de Successiewet. Ook zal er gekeken worden naar data van het CBS en andere datasets om de deelvragen te beantwoorden. Verder zullen nog fiscale boekwerken en andere publicaties gebruikt worden.

Voor de eerste deelvraag zal gekeken worden naar de huidige opzet van de Successiewet. Hierbij zullen de rechtsbeginselen en het systeem van heffing aan bod komen, zodat een goede basis voor de rest van de scriptie gevormd wordt.

Voor de tweede deelvraag zal gekeken worden naar de mogelijkheden binnen de grondslag, vrijstellingen en de tarieven om de vermogensongelijkheid te verkleinen. Voor de vrijstellingen zal gekeken worden naar de BOR en naar de vrijstellingen voor het schenken aan kinderen. Voor de tarieven zal gekeken worden naar mogelijkheden om deze te verhogen.

Voor de derde deelvraag wordt gekeken naar de mogelijkheid om een boedelbelasting in te voeren aan de hand van het systeem zoals in het Verenigd Koninkrijk, ook wordt gekeken of een vermogensbelasting een optie is om de vermogensongelijkheid te verkleinen. Vervolgens wordt er aan de hand van economisch onderzoek in Zweden bepaald of het opheffen van de Successiewet een mogelijkheid is die de vermogensongelijkheid kan verkleinen.

Hoofdstuk 2:

2.1 Inleiding

Al eeuwen wordt in Nederland belasting geheven, dit begon in de vroege middeleeuwen met een belasting op grond. Later volgde een accijns op verscheidene levensmiddelen, belasting op het bezitten van een schoorsteen en de tiende penning die een spirituele voorganger was van de belasting toegevoegde waarde. In 1806 werd onder de Franse bezetting de Belastingdienst opgericht.¹² De Belastingdienst ging voor het eerst in Nederland de zogenoemde 'Rijksbelastingen' heffen, dit waren belastingen die over heel Nederland geheven werden en overal gelijke tarieven hadden. Een van deze 'Rijksbelastingen' was belasting op erfenissen. De Successiewet is hiermee een van de oudste moderne belastingen die wij kennen in Nederland, gedurende de levensduur van de Successiewet zijn er twee grote revisies geweest: in 1859 en in 1956. Tussen de revisies werd in 1917 een schenkbelasting bij de Successiewet toegevoegd, in de parlementaire behandeling werd de budgettaire functie en het gelijktrekken van Nederland met het buitenland als redenen tot invoering van deze schenkbelasting gegeven.¹³ Elke belastingwet heeft rechtsgronden die zijn bestaan rechtvaardigen, de rechtsgronden die aangevoerd werden bij de revisie in 1859 zijn anders dan degene die aangevoerd werden in 1956.¹⁴ In dit hoofdstuk ga ik onderzoeken wat de rechtsgronden zijn waar de Successiewet in het verleden en momenteel haar rechtvaardiging aan ontleent. Tevens wordt gekeken wat het huidige systeem van heffing is zodat een duidelijke basis ontstaat waar de rest van het onderzoek gebruik van kan maken.

2.2 Rechtsgronden:

2.2.1 Zonder tegenprestatie het 'zo maar' toevloeien van baten

Een van de rechtsgronden die aangevoerd werd voor het bestaan van de Successiewet bij de revisie in 1956 was de in het volksbewustzijn verankerde gedachte van 'loon naar werken'.¹⁵ Lieftinck, de toenmalige Minister van Financiën schreef dat in het rechtsbewustzijn een gedachte van evenwicht tussen prestatie en beloning leeft, hierdoor is het volgens hem gerechtvaardigd dat iemand die een erfenis verkrijgt daarover belast wordt. Immers de erfenis wordt verkregen zonder dat er een tegenprestatie is verricht terwijl dit wel wordt verwacht volgens de gedachte van 'loon naar werken'. Deze tegenstrijdigheid kan volgens Lieftinck bestreden worden door de erfenis te belasten als een vorm van een correctie. Tijdens de laatste grote aanpassing van de Successiewet in 2010 werd deze rechtsgrond niet genoemd. In de literatuur is veelal te vinden dat deze rechtsgrond niet meer gezien wordt als dragend, en dat de

¹². 'Digitale reis door de geschiedenis van belastingen in Nederland', bdmuseum.nl.

¹³. *Kamerstukken II 1915/16*, 210, nr. 6, p. 65-66.

¹⁴. De Blicke e.a., *Vakstudie Successiewet 2023*.

¹⁵. *Kamerstukken II 1948*, 915, nr. 3, p. 14.

gedachtegang van deze rechtsgrond (gedeeltelijk) is opgenomen in het buitenkansbeginsel dat beschreven wordt in paragraaf 2.2.3.¹⁶

2.2.2 De vermeerdering van draagvermogen

In dezelfde motie van toelichting waar over gesproken wordt in paragraaf 2.2.1 stipt Lieftinck ook een andere vermeende rechtsgrond aan.¹⁷ Hij schrijft dat hem bekend is dat de Successiewet in het algemeen bekendstaat om te heffen op de vermeerdering van het draagvermogen. Hij is het echter niet eens met deze opvatting omdat het geen acht slaat op het feit dat de Successiewet verschillende tarieven en vrijstellingen heeft die afhangen van de relatie tussen de erfgenaam en de erflater. Verder schrijft hij ook dat een belasting die zich baseert op het draagkrachtbeginsel een legitiem bestaansrecht heeft maar dat een belasting die zich baseert op een vermeerdering van het draagvermogen geen bestaansrecht heeft. In een later stuk reageert de Commissie voor de Belastingen op de uitspraken van de Minister van Financiën en argumenteren zij dat hoewel zij het eens zijn met Lieftinck dat de vermeerdering van het draagvermogen geen rechtsgrond kan vormen, hetgeen nog steeds de heersende leer is.¹⁸ Zij vergelijken het met de inkomstenbelasting waar ook extra wordt geheven als een loonsverhoging plaatsvindt. Daarop volgt een motie van antwoord waarin de Minister van Financiën en Staatssecretaris van Financiën beargumenteren dat in abstracto, zonder kennis te nemen van de wet in een land, het mogelijk zou zijn om de vermeerdering van draagvermogen te zien als rechtsgrond.¹⁹ Ze trekken wel in twijfel of het ook echt een gangbare opvatting zou zijn in een land met een Successiewet als Nederland. De vermeerdering van het draagvermogen blijkt een zeer betwiste rechtsgrond bij de behandeling van de Successiewet 1956. In de grote aanpassing van 2010 wordt deze rechtsgrond ook niet genoemd, daarvan uit concludeer ik dat deze rechtsgrond niet meer aan de basis van de huidige Successiewet staat.

2.2.3 Het buitenkansbeginsel

Door de jaren heen zien we het buitenkansbeginsel vaker gebruikt worden als een rechtsgrond, zoals in de memorie van antwoord die gepubliceerd werd in 1980.²⁰ Het ging in deze memorie van antwoord over de kwestie hoezeer het gedachtegoed van het buitenkansbeginsel te merken was in de toepassing van de wet. Het idee van het buitenkansbeginsel zegt dat een toename in vermogen door erfenis of krachtens schenking gezien kan worden als een buitenkans, afhankelijk van het verwachtingspatroon van de verkrijger.²¹ Dit wil zeggen dat de verkrijger het 'geluk' heeft gehad om in een bevoorrechte positie geboren te worden en daarmee zonder enige inspanning van hemzelf het recht krijgt op een buitenkans. Volgens 'de loon naar werken' gedachte is het daarom gerechtvaardigd om te heffen over deze buitenkans. De mate waarin het verkregen voordeel gezien moet worden als een buitenkans ligt aan de

¹⁶. De Blicck e.a. *Vakstudie Successiewet 2023*.

¹⁷. *Kamerstukken II 1948*, 915, nr. 3, p. 14 (MvT).

¹⁸. *Kamerstukken II 1949/50*, 915, nr. 4, p. 33 (VV II).

¹⁹. *Kamerstukken II 1953/54*, 915, nr. 5, p. 4-5 (MvA II).

²⁰. *Kamerstukken I 1980/81*, 16016, nr. 25b, p. 1-2 (MvA I).

²¹. De Blicck e.a. *Vakstudie Successiewet 2023*.

relatie met de schenker of erflater, dit komt tot uitdrukking in de Successiewet in de verschillende tarieven en vrijstellingen die uitgaan van de (familie)relatie. Tijdens de behandeling van de Successiewet voor de aanpassingen in 2010 geeft de Staatssecretaris van Financiën het buitenkansbeginsel en het draagkrachtbeginsel als rechtsgronden voor de Successiewet.²² Echter in de literatuur is er veel twijfel aan de mogelijkheid om het buitenkansbeginsel te gebruiken als een rechtsgrond, veelal wordt geschreven dat het buitenkansbeginsel een goede rechtsgrond is voor de eerste progressie maar niet voor de gehele Successiewet.²³ Ik ben het met de literatuur eens dat het buitenkansbeginsel een deel van de Successiewet rechtvaardigt, specifiek de verschillen in de tarieven en de vrijstellingen, maar niet het gehele bestaan.

2.2.4 De sluisgedachte en het draagkrachtbeginsel

Een vermeerdering van het vermogen kan plaatsvinden op twee manieren, door inkomen ofwel door het verkrijgen van vermogen. Als door middel van inkomen het vermogen wordt vergroot dan wordt hier inkomstenbelasting over geheven, echter als de Successiewet niet zou bestaan dan blijft een verkrijging van vermogen onbelast.²⁴ De redenering van de sluisgedachte volgt dan ook dat alle vermeerderingen van het vermogen belast zouden moeten worden. Bij een vermeerdering van vermogen door inkomsten wordt dit in de inkomstenbelasting belast waarna het 'doorsluist' naar het vermogen, voor de verkrijging van vermogen moet dan de 'sluis' van de Successiewet worden gepasseerd voordat het vermogen mag toenemen. De sluisgedachte verbindt daarmee ook het draagkrachtbeginsel van de inkomstenbelasting met de Successiewet, immers er zijn bepaalde verkrijgingen in de inkomstenbelasting waar niet over geheven wordt en andere waar juist progressief op belast wordt. De verkrijger van een erfenis of een schenking ziet zijn subjectieve draagkracht toenemen, en het is daarom volgens het draagkrachtbeginsel legitiem om hierover te heffen. Hieruit vindt de Successiewet zijn rechtsgrond in het draagkrachtbeginsel.

2.3 Systeem van heffing

Het systeem van de Successiewet in Nederland is een mengsel van een boedelbelasting en een verkrijgingsbelasting.²⁵ Een boedelbelasting wordt geheven over het gehele vermogen dat wordt nagelaten, deze boedelbelasting houdt daarmee geen rekening met de subjectieve factoren zoals de relatie tussen erflater en verkrijger.²⁶ In 1805 werd de successie-ordonnantie ingevoerd, hierbij werd een belasting geheven over het zuivere saldo van de opengevallen nalatenschap waarvoor verkrijgers in de directe lijn waren vrijgesteld en naar verdere mate van verwantschap waren er tarieven van toepassing.²⁷ In 1812 werd de successie-ordonnantie voor een korte periode vervangen door de Frimairewet tijdens de Franse bezetting echter na de bezetting werd in 1817 de Successiewet ingevoerd wiens heffingssysteem

²². *Kamerstukken II 2008/09*, 31930, nr. 9, p. 6 (NV II).

²³. Van Vijfeijken en Gubbels, in *Cursus Belastingrecht S&E.1.1.0.C.d. Kamerstukken II 2008/09*, 31930, nr. 4, p. 2-3. Van de Wijdeven 2010, p. 26-28.

²⁴. De Blicke e.a. *Vakstudie Successiewet 2023*.

²⁵. Werkgroep modernisering successiewetgeving 2000.

²⁶. Van de Wijdeven 2010, p. 8-10.

²⁷. Saidova 2011, p. 5-24.

meer aansluiten op de eerder successie-ordonnantie.²⁸ Gedurende de 19e eeuw komen er steeds meer elementen van een verkrijgingsbelasting in de Successiewet. Bij een verkrijgingsbelasting wordt iedere verkrijger afzonderlijk belast. Daarbij is sprake van een belasting met progressies, aan de hand van verwantschap (eerste progressie) en een progressie aan de hand van grootte van de verkrijging (tweede progressie). Dit begon in 1843 met een gefaald poging om een heffing op de directe verkrijgingen in te voeren, ook de poging om in 1857 een heffing in de opgaande lijn in te voeren faalt nog. Echter, in 1878 kan de overheid de extra belastingopbrengsten van een heffing over de directe verkrijgingen niet meer missen, waardoor per 1 juli 1878 verkrijgingen in de directe lijn belast worden. In 1911 werd er een tweede progressie toegevoegd in combinatie met een verhoging van de tarieven, vanaf deze wetsaanpassing wordt de Successiewet dan ook als een verkrijgingsbelasting gezien. In 1917 werd de schenkbelasting toegevoegd aan de Successiewet en in de revisie van 1956 wordt in de wettekst zelf nadrukkelijk de verkrijging van een schenking of erfenis belast, waarna de Successiewet officieel een verkrijgingsbelasting is. Hoewel de huidige Successiewet nog weinig elementen heeft van een boedelbelasting is het nog wel terug te zien in Artikel 10 van de SW en het aanknopingspunt van de heffing bij de woonplaats van de erflater. Immers bij een pure verkrijgingsbelasting zal gekeken worden naar de woonplaats van de verkrijger, echter leidt dit mogelijk tot dubbele heffing waardoor geopteerd is voor de woonplaats van de erflater of schenker. In Nederland resulteert dit in een systeem waar erf- en schenkbelasting geheven wordt als de erflater of schenker in Nederland woont. Verder zorgt het woonplaatsbeginsel in artikel 3, eerste lid SW er voor dat een schenking of erfenis tot 10 jaar na het verlaten van Nederland gezien wordt als een schenking of erfenis die plaatsvindt in Nederland, mits er sprake is van de Nederlandse nationaliteit.²⁹ Hoewel de woonplaats belangrijk is voor het aanknopingspunt van de Successiewet wordt de belasting geheven bij de verkrijger, bij wijze van aanslag.

2.4 Samenvatting

De Nederlandse Successiewet is voornamelijk een verkrijgingsbelasting met enkele aspecten van een boedelbelasting. De belasting wordt geheven over de verkrijger, mits de erflater of schenker in Nederland woont of dat in de laatste 10 jaar heeft gedaan en de Nederlandse nationaliteit heeft. De rechtvaardiging van de Successiewet is te vinden in het draagkrachtbeginsel en het buitenkansbeginsel waarbij het draagkrachtbeginsel het heffen rechtvaardigt en het buitenkansbeginsel de eerste progressie rechtvaardigt. Verder is te zien dat in het verleden andere rechtsgronden zijn aangedragen voor rechtvaardigen van de Successiewet, echter zijn deze allemaal niet meer rechtsgeldig en is het gedachtegoed opgenomen in de huidige rechtsgronden.

²⁸. De Blicq e.a. *Vakstudie Successiewet 2023*.

²⁹. De Blicq e.a. *Vakstudie Successiewet 2023*.

Hoofdstuk 3:

3.1 Inleiding

Uit het voorgaande hoofdstuk blijkt de rechtvaardiging van de Successiewet, echter zijn er nog enkele economische redenen om een belasting op erven en schenken te hebben.³⁰ Allereerst is het belasten van erven en schenken minder verstorend dan een reguliere belasting, dit komt doordat een erfenis of schenking niet of nauwelijks moeite vereist om te verkrijgen. Doordat nauwelijks moeite wordt gedaan voor de beloning is de traditionele wig tussen de inspanning en de beloning minder waardoor er een kleiner verstorend effect is.³¹ Ten tweede is de Successiewet een van de directe manieren om in te grijpen op de overdracht en de daaruit voortvloeiende verdeling van vermogen. Tot slot wordt ook vaak het budgettaire aspect van de Successiewet aangehaald, de overheid kan simpelweg, zeker niet sinds de corona crisis, het geld missen wat opgehaald wordt met de Successiewet.³² Dit budgettaire aspect zal in de toekomst alleen maar meer gaan groeien doordat een stijging in ouderen verwacht wordt in combinatie met een groei van het vermogen dat nagelaten zal worden. Toch zijn in de Bouwstenennotitie redenen aangehaald om de belastingdruk van de Successiewet niet te hoog te maken. Allereerst wordt aangevoerd dat de erflater een bepaalde hoeveelheid nut behaalt uit het nalaten aan de erfgenaam, wanneer volgens een heel hoog tarief geheven wordt, zou de erflater ervoor kunnen kiezen om te consumeren in plaats van te sparen. Hierdoor zou de heffing toch een verstorend effect kunnen hebben. Ook wordt het vermogen van de erflater vaak gezien als het vermogen van het gezin, waarmee de erflater na zijn dood hen nog wil verzorgen. Het heffen van belasting over deze verzorging is een van de redenen dat de Successiewet als de meest impopulaire heffing wordt gezien. Verder speelt bij sommige erfenissen en schenkingen een gebrek aan liquiditeiten om de heffing te betalen in combinatie met mogelijkheden voor erflaters met veel vermogen om de heffing te ontwijken door emigratie en tax- en estateplanning.

In het boek *'Capital in the twenty-first century'* van Piketty wordt beargumenteerd dat de huidige situatie in de eenentwintigste eeuw zorgt dat bij de overdracht van vermogen de vermogensongelijkheid toeneemt.³³ Hij stelt dat zolang de 'return on capital' hoger blijft dan de economische groei, de vermogensongelijkheid zal blijven groeien, dit komt volgens hem doordat de vermogensgroei gemiddeld hoger zal zijn door kapitaal te investeren dan door te werken. Aangezien minder vermogenden geen tot weinig kapitaal hebben om te investeren en dus alleen kunnen werken zal gemiddeld gezien de vermogensongelijkheid toenemen. Piketty verwacht in de eenentwintigste eeuw een 'return on capital' van rond de 3,5 procent en een economische groei tussen de 1 en 1,5 procent. Hierdoor verwacht hij dat de vermogensongelijkheid langzaam toeneemt tot een stabiel niveau zoals de situatie in Frankrijk was

³⁰. *Belasten van Vermogen* 2020, p. 55.

³¹. Rosen & Gayer 2014.

³². De Blicq e.a. *Vakstudie Successiewet* 2023.

³³. Piketty 2014, p. 425-543.

tussen 1870-1910, waarbij de helft van de mensen geen vermogen had, 10 tot 20 procent van het vermogen door de middenklasse bezeten wordt en het rijkste gedeelte 75 procent van het vermogen bezit. Uit een onderzoek van het Centraal Planbureau (hierna: CPB) naar de invloed van erfenis en schenkingen in de periode van 2007 tot 2015 is het onduidelijk of de voorspellingen van Piketty over de eenentwintigste eeuw zullen uitkomen.³⁴ Het CPB ziet dat relatieve vermogensongelijkheid een heel klein beetje minder wordt door de erfenissen maar tegelijkertijd een heel klein beetje vergroot wordt door schenkingen waardoor het totale effect van de Successiewet op de vermogensongelijkheid ambivalent blijft. Ook ziet het CPB dat vermogensongelijkheid deels wordt doorgegeven aan de volgende generatie maar dat het vermogen daarna verspreidt wordt over de generaties die daarop volgen, dit is volgens het CPB te verklaren omdat de keuze van partner in relaties maar slechts voor een gedeelte gecorreleerd is aan het vermogen van de ouders. Tot slot zien de onderzoekers dat de gemiddelde belastingdruk voor erfenissen 12 procent was en schenkingen maar een belastingdruk van 6 procent hadden, vaak werd op de schenkingen belasting bespaard door een grote schenking over meerdere jaren te spreiden en daarmee te schenken tot de vrijstelling of de grens van de eerste tariefschijf.

Uit verschillende stukken is te zien dat de Nederlandse Successiewet zorgt voor een lage gemiddelde belastingdruk en dat het nauwelijks effect heeft op de vermogensongelijkheid terwijl het wel 1 van de 2 heffingen is op vermogen. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de verschillende mogelijkheden om de vermogensongelijkheid te verkleinen. De mogelijkheden om de vermogensongelijkheid te verkleinen zijn te vinden in de grondslag samen met de vrijstellingen en het tarief, die samen de belastingdruk vormen. Door de jaren heen zijn er veel beleidsvoorstellen gedaan in de literatuur en door de wetgever om de Successiewet te verbeteren. In dit hoofdstuk zal gekeken worden welke van deze voorstellen de vermogensongelijkheid kunnen verkleinen.

3.2 Grondslag en vrijstellingen:

3.2.1 Bedrijfsopvolgingsregeling

Aan het begin van de jaren negentig heeft de Commissie van Europese Gemeenschappen een oproep gedaan aan de lidstaten om ervoor te zorgen dat fiscale liquiditeitsproblemen moeten worden voorkomen bij de overdracht van een onderneming.³⁵ Nederland had al deels deze problematiek aangepakt door bij het invoeren van de Successiewet 1956 een betalingsfaciliteit op te nemen, later in 1985 en 1995 is deze betalingsfaciliteit wettelijk geworden met een renteloos termijn van 5 en 10 jaar respectievelijk.³⁶ Vanaf 1998 zien we de BOR steeds meer groeien naar de huidige variant, want vanaf 1998 wordt 25 procent van het ondernemingsvermogen vrijgesteld voor de erf- en schenkbelasting. Vervolgens zien we in 2002, 2005 en 2007 de vrijstelling van het ondernemingsvermogen rap toenemen tot 30, 60 en 75 procent

³⁴. Groot, Lever & Möhlmann 2019, p. 2-25.

³⁵. Kuivenhoven & Nieuwenhuizen *WFR* 2020/140.

³⁶. *Belasten van (inkomen uit) aanmerkelijk belang* 2020, p. 56-57.

respectievelijk, tot bij de laatste grote hervorming van de Successiewet in 2010 waarbij 100 procent van het ondernemingsvermogen vrijgesteld wordt tot (toen) € 1.000.000 en van het resterende vermogen 83 procent wordt vrijgesteld. De huidige BOR is een regeling die verkregen ondernemingsvermogen vrijgesteld voor: 100 procent voor het verschil tussen de hogere liquidatiewaarde en de waarde 'going concern', 100 procent waarde van de objectieve verkrijging tot € 1.205.871 en 83 procent voor de waarde van de objectieve verkrijging boven € 1.205.871. De BOR wordt op verzoek verleend mits de erflater voor 1 jaar of de schenker voor 5 jaar in bezit was van het nagelaten of geschonken ondernemingsvermogen. Verder moet de ontvanger van de vrijstelling voor 5 jaar het bedrijf voortzetten anders wordt de vrijstelling ingetrokken en moet de ontvanger over het gehele bedrag erf-en schenkbelasting betalen.

Het doel van BOR is de continuïteit van bedrijfsopvolgingen te waarborgen. De BOR is doeltreffend omdat het zorgt dat geen of fors minder erf- of schenkbelasting betaald moet worden, waardoor de verkrijgers geen problemen krijgen met het rondkrijgen van de financiering bij de overdracht.³⁷ De Belastingdienst stelt dat de erf-en schenkbelasting in geen enkel geval tot 2016 een belemmering is geweest voor de continuïteit van een onderneming.³⁸ Echter wordt in zowel de Bouwstenennotitie als een latere notitie van het CPB over de fiscale regelingen omtrent bedrijfsopvolging gesteld dat de BOR niet doelmatig is.³⁹ Voor de doelmatigheid wordt gekeken hoe het doel met de minst mogelijke kosten behaald kan worden, voor deze kosten kijken we naar een ruim scala aan kosten zoals uitvoeringskosten, directe budgettaire kosten en de neveneffecten van de regeling. Beide rapporten merken op dat de BOR zeer hoge uitvoeringskosten heeft, elke aanvraag moet apart behandeld worden en zeer complexe nalatenschappen of schenkingen kosten veel tijd en inspanning van de Belastingdienst. Vervolgens wordt gezien dat in rond de 75 procent van de gevallen waar de BOR wordt toegepast op erfenissen er voldoende liquide middelen aanwezig zijn om de erfbelasting te betalen. Ook wordt gekeken naar de neveneffecten van de BOR in beide rapporten, hierbij wordt gezien dat Nederland gemiddeld internationaal in de pas loopt met het buitenland. Dit neveneffect zorgt ervoor dat in Nederland het vestigingsklimaat bevordert wordt, ook wordt de concurrentie met het buitenland bevordert en zien we dat het familiebedrijven stimuleert in Nederland te blijven. Een ander neveneffect van de BOR is het effect op de vermogensongelijkheid. Zoals al eerder in deze scriptie is beschreven, zorgen schenkingen en erfenissen voor verkleining van de vermogensongelijkheid tussen generaties.⁴⁰ Echter zorgen schenkingen en erfenissen dat de vermogensongelijkheid over generaties gelijk blijft. Een progressieve erf- en schenkbelasting vermindert deze overdracht van vermogensongelijkheid over generaties. Echter zien we dat de BOR een sterk degressieve werking heeft. Dit komt doordat slechts een klein gedeelte van de Nederlandse bevolking ondernemingsvermogen bezit, en de verdeling van ondernemingsvermogen is nog schever dan de algemene vermogensverdeling. De top 10 procent meest vermogende Nederlanders bezit nagenoeg al het Nederlands ondernemingsvermogen, zodat de vrijstelling hierdoor zorgt voor een vergroting van de vermogensongelijkheid. Dit is zeker te zien in de data van 2010 tot 2016 die gebruikt wordt voor de Bouwstenennotitie waar jaarlijks gemiddeld 400 miljoen in de BOR vrijgesteld wordt. Van deze 400

³⁷. *Belasten van (inkomen uit) aanmerkelijk belang* 2020, p. 58-61.

³⁸. *Kamerstukken I, 2016/17 34552, nr. E, p. 61.*

³⁹. Möhlmann & van Essen 2022, p. 53-56.

⁴⁰. Groot, Lever & Möhlmann 2019, p. 2-25.

miljoen is 40 procent afkomstig van de 2 procent hoogste overdrachtsbelasting in de BOR, dit komt neer op gemiddeld ongeveer 300 overdrachten met een waarde rond de 19 miljoen. Verder zien we dat 90 procent van vrijgestelde waarde gebruikt wordt door de top 45 procent meest vermogende verkrijgers. Het wekt geen verbazing dat met de ruime vrijstelling van de grondslag en het lage tarieven dat geldt in de overdracht van een (familie)bedrijf dat de gemiddelde belastingdruk op overdracht van ondernemingsvermogen 1,1 procent was in 2015.⁴¹

Om het degressieve karakter van de BOR te bestrijden en de vermogensongelijkheid te verkleinen zie ik twee punten in de vrijstelling die aangepast kunnen worden. Allereerst de vraag: wat is ondernemingsvermogen? Meestal is dit het vermogen dat dienstbaar is aan de ondernemingen, echter zijn er enkele grensgevallen zoals het verhuren van onroerende zaken en keuzevermogen dat een andere interpretatie vereist. Ten tweede kunnen we het bedrag dat volledig is vrijgesteld aanpassen samen met een aanpassing aan het vrijgestelde percentage boven dit bedrag. De CPB notitie beargumenteert daarom dat de BOR op basis van de gegevens vervangen kan worden door een verruimde betalingsregeling waarbij uitstel van betaling mogelijk is als een liquiditeitstekort optreedt.⁴² In de Bouwstenennotitie wordt aangeraden de 100 procent vrijstelling over 'going concern' waarde te veranderen in een vrijstelling van 25 procent tot 5 miljoen aan ondernemingsvermogen, wel wordt voorgesteld dat de 100 procent vrijstelling voor een verschil tussen een hogere liquidatiewaarde en de 'going concern' waarde te laten bestaan.⁴³ Als de wetgever nog verder wil gaan, wordt aangeraden de gehele vrijstelling over de 'going concern' waarde af te schaffen. Ook wordt aangeraden de verhuur van onroerende zaken standaard als beleggingsvermogen te zien en daarmee de toegang tot de vrijstelling hiervoor te ontzeggen. Tot slot wordt aangeraden kleine aanmerkelijke belangen uit te sluiten van de BOR. Uit overige literatuur over de BOR is te vinden dat er een grote wil is om de bezit eis en de voortzetting eis te veranderen, echter heeft dit geen of geringe invloed op de vermogensongelijkheid en zal daarom niet behandeld worden.⁴⁴ Naar mijn mening lijken de adviezen van de Bouwstenennotitie over de BOR het beste. We behouden hiermee een deel van de vrijstelling voor de objectieve ondernemingswaarde van (kleine) ondernemingen terwijl de vrijstelling niet wordt afgeschaft. In de fiscale beleids- en uitvoeringsagenda van 8 mei 2023 wordt aangegeven dat het kabinet van plan is een aantal aanpassingen te maken aan het huidige fiscale beleid omtrent vermogen.⁴⁵ Enkele aanpassingen betreffen de BOR; zo bestaat het plan om de 100 procent vrijstelling van de 'going concern' waarde te verhogen naar € 1.500.000 terwijl de vrijstelling van de waarde boven € 1.500.000 verlaagd wordt naar 70 procent. Ook zal alleen keuzevermogen wat voor de onderneming gebruikt meegenomen worden in het vermogen van de onderneming. Deze aanpassingen zouden in 2024 in moeten gaan, en een berekening laat zien dat door de aanpassingen ondernemingsvermogen boven de € 1.884.630 hoger belast zal worden onder het nieuwe systeem dan in

⁴¹. Groot, Lever & Möhlmann 2019, p. 8.

⁴². Möhlmann & van Essen 2022, p. 2.

⁴³. *Belasten van (inkomen uit) aanmerkelijk belang* 2020, p. 64.

⁴⁴. Van Vijfeijken *WFR* 2020/153. Van der Veeken-Glasberg & Bakx, *WFR* 2023/77. Kuivenhoven & Nieuwenhuizen, *WFR* 2020/140.

⁴⁵. Kamerbrief van de Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst van 8 mei 2023, 2023-0000111799.

vergelijking met het huidige systeem in 2023.⁴⁶ In de aankondiging van de aanpassingen wordt gestrest dat het bestrijden van de vermogensongelijkheid een speerpunt van het kabinet is. Hoewel de aanpassingen een stap in de goede richting zijn, is naar mijn mening de wetgever conservatief geweest met de aanpassingen op gebied van het verkleinen van de vermogensongelijkheid. Mocht het kabinet besluiten om ook in 2025 aanpassingen in de BOR te maken met het doel om de vermogensongelijkheid te verkleinen, dan zouden ze gehoor kunnen geven aan verdere aanpassingen overeenkomstig met de voorstellen in de bouwstenennotitie. In ieder geval blijft de optie open om de 100 procent vrijstelling van de grondslag verder te verlagen of het bedrag boven de € 1.500.000 met een kleiner percentage vrij te stellen.

3.2.2 Schenkvrijstellingen voor het kind

Uit onderzoek van het CBS blijkt dat er in 2015 relatief veel schenkingen gedaan werden waarvan de waarde rondom een vrijstelling of een sprong in het tarief lag.⁴⁷ Het in de literatuur omschreven 'Bunching' was terug te zien in de schenkingen rondom € 24.000 tot € 26.000, € 100.000 en € 120.000 tot € 122.000. De categorie schenkingen van € 24.000 tot € 26.000 bevat 12 procent van de totaal ontvangen schenkingen waarover in 2015 aangifte is gedaan, als verklaring voor dit percentage wordt de eenmalige schenkingsvrijstelling aan een kind genoemd. Verder wordt voor de categorie van € 100.000 gezegd dat het een rond nummer is wat mensen natuurlijk aantrekkelijk vinden. Ook zien de onderzoekers dat er 10 keer zoveel wordt geschonken in de categorie € 120.000 tot € 122.000 dan in de categorie € 118.000 tot € 120.000, in 2015 kwam dit overeen met de sprong in het tarief op schenkingen boven € 121.296 waardoor meer belasting betaald moest worden op alles wat boven deze € 121.296 geschonken werd. De aanwezigheid van het 'Bunching' in schenkingen impliceert dat schenkers en belastingplichtigen binnen de wet schenkingen afstellen naar de aanwezige tarieven en vrijstellingen zodat er zo weinig mogelijk belasting betaald wordt. Dit hoeft op zichzelf geen probleem te zijn voor het bestaansrecht van de vrijstellingen zolang de doelmatigheid van de vrijstellingen maar wordt bereikt en de rechtsgrond wordt gerespecteerd.

De schenkingsvrijstelling voor kinderen en de eenmalige verhoging werden samen met de schenkbelasting in 1917 ingevoerd als een manier om het onderscheid tussen betalingen voor de wettelijke onderhoudsverplichting en schenkingen te generaliseren, en respectievelijk eenmalig een uitzet voor het huwelijk belastingvrij mogelijk te maken.⁴⁸ Deze regelingen zijn zonder veranderingen overgenomen in de Successiewet 1956 en in 1981 aangepast naar de toenmalige verwachtingen van de samenleving. Zo werd in 1981 voor de algemene vrijstelling de wettelijke fictie dat alle uitkeringen van ouders aan kinderen een schenking waren losgelaten en hing de vrijstelling niet meer af van het inkomen van de ouders of de huwelijkse staat van het kind.⁴⁹ Voor de verhoogde vrijstelling werd het huwelijk losgelaten en kwam er een leeftijdsgrens van 18 tot 35 voor in de plaats, en werd de vrijstelling generiek waardoor aan alles

⁴⁶. Simpelweg stel: $(X-1.500.000)*0,3 = (X-1.205.871)*0,17$ en los op voor X.

⁴⁷. Groot, Lever & Möhlmann 2019, p. 14.

⁴⁸. Wet van 20 januari 1917, *Stb.* 189. Monteny 2019, p. 19-26.

⁴⁹. *Kamerstukken II* 1979-1980, 16016, nr. 3, p. 5-6 en 18.

besteed kon worden.⁵⁰ Uit deze veranderingen komt steeds meer de verzorgingsgedachte naar voren in de vrijstellingen voor het schenken.⁵¹ Kinderen in de levensfase van 18 tot 35 geven veel geld uit aan bijvoorbeeld een studie of een huis en kunnen daarvoor steun vanuit hun ouders gebruiken, deze steun kan aantrekkelijker gemaakt worden door het vrij te stellen van belasting en daarmee het gebruik te bevorderen. We zien deze verzorgingsgedachte ook terugkomen bij de invoering van de verhoogde schenkingsvrijstelling voor een studie tijdens de aanpassingen van de Successiewet in 2010.

Aan de grond van de schenkvrijstellingen en haar eenmalige verhogingen ligt de verzorgingsgedachte. Het CBS definieert economische zelfstandigheid als iemand waarbij het inkomen of eigen onderneming hoger is dan een bijstandsuitkering voor een alleenstaande. In 2020 is uit data van het CBS te zien dat rond de 80 procent van Nederlanders tussen de 25 en 30 jaar oud economisch zelfstandig zijn, als je in oudere leeftijdscategorieën gaat kijken dan verandert dat percentage niet veel.⁵² Gesteld kan worden dat in Nederland mensen gemiddeld vanaf 25 jaar economisch onafhankelijk zijn en daarmee minder onder de verzorgingsgedachte vallen dan degene die jonger dan 25 jaar zijn. In het jaar 2020 waren er 68.400 schenkingen waarover aangifte is gedaan, met een totale bruto afgeronde waarde van € 5.114.500.000.⁵³ In de leeftijdsgroep 0 tot 25 jaar wordt in 2020 slechts 9,7 procent van de totale schenkingen ontvangen en slechts 10,1 procent van de totale bruto waarde. Uit de data zien we dat slechts 9,7 procent van de schenkingen toekomt aan de doelgroep van de verzorgingsgedachte, voor mensen boven 25 jaar is de verzorgingsgedachte steeds minder relevant omdat ze economisch onafhankelijk zijn en daarmee steeds minder behoefte hebben aan grote sommen met geld om dingen te bekostigen zoals een huis of een studie. Het fenomeen van 'bunching' in combinatie met data van het CBS leidt mij tot de conclusie dat de originele rechtsgrond van de verhoogde vrijstellingen van ouder naar kind, de verzorgingsgedachte, niet of nauwelijks meer relevant is. In het huidige tijdperk is het eerder een methode geworden voor vermogende ouders om vermogen zonder of met zo weinig mogelijk schenkbelasting over te dragen aan hun kinderen zodat uiteindelijk erfbelasting bespaard wordt. Hieruit volgt dat naar mijn mening het een goed idee is om de schenkvrijstellingen tussen ouder en kind en de eenmalige verhogingen van de vrijstelling op te heffen zodat de vermogensongelijkheid verkleint.

⁵⁰. *Handelingen II* 1979-1980, 16016, p. 6244.

⁵¹. Van Mens 1985, p. 285.

⁵². 'Economische zelfstandigheid personen 15 jaar tot AOW leeftijd; Kenmerken', <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/84070NED/table?ts=1685533633937> (online, bijgewerkt 29 november 2022).

⁵³. 'Schenkingen (waarover aangifte); kenmerken schenking, schenker en ontvanger', <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84465NED/table?ts=1685452960681> (online, bijgewerkt 11 november 2022).

3.3 Het tarief:

3.3.1 Verhoging tarief

Een van de manieren om in te grijpen op de belastingdruk en de vermogensongelijkheid is aan de hand van de tarieven. De Nederlandse Successiewet kent een tariefstructuur met 2 progressies, de eerste progressie beïnvloedt aan de hand van verwantschap het tarief. De tweede progressie zorgt vervolgens dat erfenissen en schenkingen boven een bepaald bedrag harder belast worden. Dit zorgt voor een progressieve belasting waarbij ontvangers die meer draagkracht ontvangen, harder worden belast en waardoor de vermogensongelijkheid afneemt. Een van de mogelijkheden om de vermogensongelijkheid te verkleinen en daarmee de heffing nog progressiever maken is de verhoging van het tarief op erfenissen en schenkingen boven de € 138.642 of het toevoegen van een extra heffing schijf. In de beleidsopties van de Bouwstenennotitie wordt deze optie vormgegeven door de toevoeging van een extra niveau aan heffing vanaf € 300.000, dit zou samen met een grotere vrijstelling deze aanpassing budgetneutraal houden.⁵⁴ De 10 procent verhoging vanaf € 300.000 zal ertoe leiden dat het tarief 30, 46 en 50 procent wordt voor de verschillende groepen boven deze vermogensgrens. Verder wordt in de Bouwstenennotitie opgemerkt dat dit de meeste erfenissen en schenkingen niet zal beïnvloeden en dat alleen de omvangrijke nalatenschappen of grote schenkingen volgens het hogere tarief worden belast. Ook wordt genoemd dat deze maatregel waarschijnlijk een aanzuigend effect op de BOR en de vrijstellingen creëert omdat het relatief voordeliger wordt om hiervan gebruik te kunnen maken. De auteurs stellen dat dit voorkomen kan worden door de BOR en de vrijstellingen te versoberen, in een eerder hoofdstuk zijn de mogelijkheden hiervan verkend en ik ben van mening dat deze versobering ook mogelijk is zodat de verhoging van het tarief zo efficiënt mogelijk de vermogensongelijkheid kan verkleinen. Naar mijn mening is de toevoeging van een schijf met een hoger tarief daarmee de beste manier om de vermogensongelijkheid te verkleinen op het gebied van een tariefverhoging. Bovendien minimaliseert het de negatieve gevoelens die opkomen bij een verhoging van het belastingtarief door niet het huidige hoogste tarief te verhogen maar door een extra schijf toe te voegen.

3.3.2 Gelijktrekking tarief kind en kleinkind

In de huidige Successiewet worden afstammelingen in de tweede of verdere graad belast voor 180 procent van de tarieven die gelden voor de partner of afstammelingen in de directe lijn. Dit zorgt ervoor dat er minder belasting wordt geheven over schenkingen en erfenissen aan kleinkinderen dan aan een willekeurige vreemde. Echter zorgt dit er ook voor dat er meer belasting wordt geheven over verkrijgingen van kleinkinderen dan over verkrijgingen van kinderen. In de Bouwstenennotitie wordt beargumenteerd dat dit vanuit een levensloopperspectief suboptimaal is omdat mensen steeds ouder worden en daarom op latere leeftijd pas een erfenis of een schenking ontvangen, terwijl juist op jongere leeftijd meer behoefte is aan vermogen.⁵⁵ Van Vijfeijken stelt dat met de gelijktrekking van de tarieven tussen kinderen

⁵⁴. *Belasten van Vermogen 2020*, p. 62-63.

⁵⁵. *Belasten van Vermogen 2020*, p. 89.

en kleinkinderen er een grotere prikkel is om na te laten aan kleinkinderen ook al betwijfelt zij of de grootouders ook werkelijk meer zullen nalaten aan hun kleinkinderen.⁵⁶ Vanuit een vermogensongelijkheid perspectief is het een goed idee om de tarieven tussen kind en kleinkinderen gelijk te trekken. Dit werkt tweeledig, allereerst zal het voordeliger worden om een groter gedeelte dan voorheen te schenken of na te laten aan kleinkinderen waardoor er meer vermogen naar kleinkinderen zal toevloeien, dit zal de vermogensongelijkheid tussen generaties verkleinen. Ten tweede zien we dat het vermogen zich over meer ontvangers verspreid als er door de gelijktrekking van de tarieven meer aan kleinkinderen wordt nagelaten, mits er sprake is van 2 of meer kleinkinderen. Dit in combinatie met het feit dat vermogen zich over meerdere generaties heen verspreidt als het gevolg van gezinsvorming dat een imperfecte relatie heeft met vermogen zorgt ervoor dat de vermogensongelijkheid afneemt.⁵⁷ In de Bouwstenennotitie worden 2 manieren aangeraden om dit te doen: Allereerst wordt voorgesteld om de tarieven gelijk te trekken door het tarief voor partners en directe afstammelingen in de directe lijn te verhogen naar het huidige niveau voor kleinkinderen, daarmee zal het tarief 18 procent tot € 138.642 zijn en 36 procent op de waarde daarboven. Het tweede voorstel is om de gemiddelde tarieven tussen de twee groepen te nemen en daar het nieuwe tarief op te baseren, Het lage tarief zal dan 14 procent bedragen en het hoge tarief 28 procent. De Bouwstenennotitie onderzocht welke budget neutrale mogelijkheden er zijn om het huidige belastingstelsel, waaronder de Successiewet, te moderniseren. Vandaar ook dat de voorgestelde tarieven beide een verhoging ten opzichte van de huidige tarieven in de directe lijn van 10 en 20 procent respectievelijk. Echter lijkt het mij dat vanuit een vermogensongelijkheid perspectief er geen redenen zijn waarom er niet gelijk getrokken kan worden op het niveau van de directe lijn, hierdoor zouden alle afstammelingen in de directe lijn onder de 10 en 20 procent respectievelijk vallen. Dit voorkomt een tariefsverhoging en de daarbij behorende negatieve gevoelens die menig belastingplichtige heeft.

3.4 Conclusie

In dit hoofdstuk wordt eerst gekeken naar enkele economische redenen om een Successiewet te hebben. Een daarvan is het verkleinen van de vermogensongelijkheid. Volgens Piketty zal de vermogensongelijkheid alleen maar meer gaan groeien in de eenentwintigste eeuw doordat de 'return on capital' hoger is dan de economische groei, een van de manieren om dit tegen te gaan is door vermogensoverdrachten progressief te belasten. Vervolgens zien we dat in de Successiewet de gemiddelde belastingdruk laag is terwijl het een van de minst economisch versturende heffingen is. Daarna wordt gekeken naar de verschillende mogelijkheden in de tarieven en de grondslag in combinatie met de vrijstellingen om de vermogensongelijkheid te verkleinen. Uit literatuuronderzoek volgt dat in de BOR, schenkvrijstellingen voor het kind en met aanpassingen van de tarieven, er mogelijkheden zijn om de vermogensongelijkheid te verkleinen. De vrijstelling in de BOR zou in zijn geheel afgeschaft kunnen worden zolang de uitstel van betalingsregeling blijft bestaan. De BOR kent namelijk momenteel een degressieve werking waar de hoogst vermogende huishoudens het meeste voordeel uit halen. Ook de

⁵⁶. Van Vijfeijken, *WFR* 2020/153.

⁵⁷. Groot, Lever & Möhlmann 2019, p. 20-23.

afschaffing van de schenkvrijstellingen tussen ouder en kind en hun eenmalige verhoging zal zorgen voor een verkleining in de vermogensongelijkheid. Dit komt doordat de originele rechtsgrond in de verzorgingsgedachte gepasseerd is. Slechts 9,7 procent van de schenkingen is aan verkrijgers die waarschijnlijk niet economisch onafhankelijk zijn. Vaak is te zien dat in het huidige systeem schenkingen rondom de vrijstellingsgrens liggen, zodat er zo efficiënt mogelijk vermogen overgedragen wordt. Echter om te kunnen schenken moet eerst vermogen aanwezig zijn, terwijl minder vermogende huishoudens dit niet hebben. Tot slot raad ik aan om in de tarieven een nieuwe schijf toe te voegen met een hoger percentage en stel ik voor om de tarieven voor kinderen en kleinkinderen gelijk te trekken. De eerste maatregel zorgt voor een progressievere belasting waardoor schenkingen of erfenissen met vermogen boven een bepaald punt meer belast worden waardoor de vermogensongelijkheid verkleint. De tweede maatregel zorgt voor een grotere prikkel om de nalatenschap en eventuele schenkingen over meer ontvangers te spreiden, dit zorgt voor een verkleining van de vermogensongelijkheid.

Hoofdstuk 4:

4.1 Inleiding

Het heffen van een erf- en schenkbelasting in de vorm van een Successiewet is niet uniek aan Nederland. In andere westerse landen wordt ook een erf- en schenkbelasting geheven, echter zijn er wel verschillen tussen landen onderling. Zo bestaan verschillen in het systeem van heffing, bijvoorbeeld in Denemarken waar een boedelbelasting wordt gehanteerd voor de erfbelasting.⁵⁸ Ook in het Verenigd Koninkrijk wordt een boedelbelasting geheven waarbij sprake is van vrijgestelde overdrachten ‘exempt transfers’, belaste overdrachten ‘chargeable transfers’ en voorwaardelijk vrijgestelde overdrachten ‘potentially exempt transfers’ (hierna: PET). Deze belaste overdrachten kunnen bij leven en overlijden plaatsvinden. PET’s die binnen 7 jaar voor het overlijden plaatsvinden worden gezien als deel van de boedel. ‘Chargeable transfers’ die tijdens het leven plaatsvinden en waarvan de waarde in combinatie met de waarde van alle ‘chargeable transfers’ die in de afgelopen 7 jaar hebben plaatsgevonden niet de nil-rate band overschrijden worden niet belast, mocht deze waarde boven de nil-rate band uitkomen dan wordt de overschrijdende waarde belast tegen 20 procent. Tot slot kennen we nog het ontbreken van enige erf- en schenkbelasting zoals in landen als Zweden waarbij in 2004 de erfbelasting werd opgeheven.⁵⁹ Uit onderzoek van het OECD blijkt dat in sommige Europese landen het laagste kwintiel relatief meer erft dan het hoogste kwintiel waardoor de vermogensongelijkheid afneemt.⁶⁰ Ook ziet het OECD in een onderzoek dat mensen met minder vermogen relatief meer verkrijgen dan mensen met veel vermogen.⁶¹ Daaruit kan geconcludeerd worden dat het in sommige landen het wel lukt om de vermogensongelijkheid te

⁵⁸. Oliemans & Stevens, *WFR* 2008/577.

⁵⁹. Escobar, Ohlsson & Selin, *European Economic Review* 2023/153.

⁶⁰. Balestra & Tonkin, *OECD Statistic Working Papers* 2018/01.

⁶¹. OECD, *OECD Tax Policy Studies* 2021/28.

verkleinen met behulp van (of door het ontbreken van) erf- en schenkbelastingen. In dit hoofdstuk gaan we kijken naar welke mogelijkheden er zijn om de vermogensongelijkheid te verkleinen door middel van een boedelbelasting of het algemeen opheffen van de Successiewet. Deze mogelijkheden zullen verkend worden door een blik op de vermogensongelijkheid in het Verenigd Koninkrijk te werpen waar een boedelbelasting momenteel het systeem van heffing vormt, ook zal gekeken worden naar de vermogensongelijkheid in Zweden waar momenteel geen erf- en schenkbelasting geheven wordt.

4.2 De boedelbelasting in het Verenigd Koninkrijk

Hoewel de naam van de erfbelasting in het Verenigd Koninkrijk, 'Inheritance Tax', het vermoeden geeft dat er sprake is van een verkrijgingsbelasting gaat het toch over een boedelbelasting. Hierbij wordt de waarde van de boedel in de heffing betrokken in plaats van de waarde van de individuele verkrijging. Over de totale waarde van de boedel gelden twee vrijstellingen.⁶² Allereerst wordt de boedel getoetst aan een algemene vrijstelling van 325.000 pond, deze kan verhoogd worden naar 500.000 pond mits de erflater zijn eigen woning aan diens kinderen of kleinkinderen nalaat. Vervolgens wordt gekeken aan wie het bedrag boven de 325.000 pond nagelaten wordt, mocht dit een partner, ANBI of een amateursportclub zijn, dan is het bedrag boven de 325.000 pond ook vrijgesteld. De waarde van de boedel die boven de vrijstellingen valt wordt vervolgens met een tarief van 40% belast. Verder is er nog een fictie voor giften die 7 jaar voor het overlijden geschonken zijn, deze worden gezien als een deel van de erfenis maar worden tegen een afnemend lager tarief belast als er al meer dan 3 jaar is gepasseerd tussen de schenking en het overlijden. Op deze 7 jaar fictie bestaan weer een aantal vrijstellingen voor kleine giften onder de 3000 pond en 5000 pond voor een trouwerij. Ook is sprake van een Engelse variant van de BOR die zorgt dat ondernemingsvermogen met geen of een lager belastingheffing overgedragen kan worden. De belasting wordt alleen geheven over nalatenschappen van personen die 'domiciled' zijn, voor personen die niet 'domiciled' zijn wordt alleen geheven over onroerende zaken die zich in het Verenigd Koninkrijk bevinden⁶³ Personen die geacht 'domiciled' te zijn hebben langdurig hun verblijfplaats in het Verenigd Koninkrijk. Tot slot wordt de belasting betaald met de middelen die zich in de nalatenschap bevinden, door degene die nalatenschap afhandelt. In het Verenigd Koninkrijk bereikt in 1990 de vermogensongelijkheid het laagste gemeten niveau. Over de afgelopen 30 jaar is een kleine maar gestaagde groei van de vermogensongelijkheid te zien waardoor de huidige top 10 procent 57,1 procent van het vermogen bezit, in 1990 was dit nog 51,4 procent.⁶⁴ De data is deels gebaseerd op een onderzoek uit 2016 waarin de vermogensongelijkheid tussen 1895 en 2005 wordt onderzocht.⁶⁵ Om het meest waarheidsgetrouwe beeld te krijgen wordt de waarde van moeilijk controleerbare vermogensbestanddelen, zoals vermogen in trusts, onderbouwd geschat. De auteurs erkennen dat de

⁶². Inheritance Tax Act 1984.

⁶³. Oliemans & Stevens, *WFR* 2008/577.

⁶⁴. Zucman, *Annual Review of Economics* 2019/11. 'World Inequality Database', https://wid.world/share/#0/countrytimeseries/shweal_p90p100_z:shweal_p0p50_z/GB/2015/eu/k/p/yearly/s/false/0/120/curve/false/1895/2021.

⁶⁵. Alverdo, Atkinson & Moreli, *Journal of Public Economics* 2018/162.

gevonden vermogensongelijkheid waarschijnlijk nog schever is doordat het werkelijke vermogen in trusts hoger zal zijn de geschatte waarde.

Ook in het Verenigd Koninkrijk wordt de heffing van erfbelasting als zeer negatief ervaren door de belastingplichtige.⁶⁶ Het is dan ook logisch dat de 'Inheritance Tax' een veelbesproken punt is in de politiek van het Verenigd Koninkrijk. In 2010 en 2011 wordt het meerdelige 'Mirrlees Review' gepubliceerd, hierbij wordt gekeken naar hoe een belastingsysteem zou moeten functioneren en welke veranderingen mogelijk zijn bij het huidige belastingsysteem in het Verenigd Koninkrijk.⁶⁷ In deze Britse variant van de Bouwstenennotitie is naar de 'Inheritance Tax' gekeken. Hierbij is gekeken naar de problemen van het 'huidige' systeem en wordt vergeleken met verschillende manieren om erfbelasting te heffen. De oorzaak van de problemen in de toenmalige 'Inheritance Tax' was dat de belasting halfslachtig was en daarmee faalde in het belasten van de rijkste nalatenschappen.⁶⁸ Dit was te zien in de 100 procent vrijstellingen voor bedrijfsvermogen en landbouw vermogen en aandelen die niet verhandeld werden op de beurs, maar geen 100 procent vrijstelling voor de eigen woning. Verder kan het gehele vermogen aan de getrouwde of civiele partner worden doorgegeven zonder heffing, maar als dezelfde omstandigheden er zijn zonder partnerschap dan wordt wel geheven. Tot slot is de behandeling van "trusts" nog een probleem. Deze fondsen worden opgericht met verschillende doelen die niet altijd belastingontwijking zijn, maar de fondsen kunnen wel hiervoor gebruikt worden. In het Verenigd Koninkrijk zijn verschillende soorten fondsen die op verschillende manieren belast worden voor de 'Inheritance Tax'. Een 'Bare Trust' bestaat uit een fonds waar de 'Settlor' vermogen inbrengt in de naam van de 'Trustee', waarbij de 'Beneficiary' het recht heeft tot het gebruik van het vermogen en de renteopbrengsten als ze ouder dan 18 jaar in Engeland en Wales zijn en 16 in Schotland. Vermogen dat ingebracht wordt in een 'Bare Trust' wordt gezien als een van de vormen van een PET en niet belast tenzij de 'Settlor' binnen 7 jaar na het inbrengen overlijdt. Voor een 'Interest in possession trust' wordt door de 'Settlor' vermogen ingebracht waarbij de 'Trustee' de renteopbrengsten toekomen en de 'Beneficiary' het vermogen en de daarbij toebehorende groei in waarde. Personen kunnen binnen 7 jaar tot de nil-rate band van £ 325.000 belastingvrij schenken aan een 'Interest in possession trust', dit wordt gezien als een 'Chargeable Lifetime Transfer' (hierna: CLT). Als de waarde van de CLT in combinatie met alle CLT's in de voorgaande 7 jaar de nil-rate band overschrijdt wordt het overschrijdende vermogen met 20 procent erfbelasting belast. Mocht de schenker van een CLT binnen 7 jaar overlijden dan wordt de erfbelasting naar 40 procent herrekend met eventuele verminderingen als al meer dan 3 jaar is gepasseerd sinds de schenking. Ook wordt om de 10 jaar 'Inheritance tax' geheven. Door deze fondsen kan vermogen tegen geen of minder erfbelasting worden overgedragen. Door de manier hoe het Britse systeem was opgezet werd alleen dicht bij of op het overlijden erfbelasting geheven. Vermogende kunnen door gebruik te maken van CLT's en PET's vermogen overbrengen tegen geen of 20% procent schenkbelasting waarbij minder geheven wordt in vergelijking met de erfbelasting, mits de schenker niet binnen 7 jaar overlijdt. De middenklasse kon vaak niet gebruik maken van de mogelijkheden om belastingvrij te schenken omdat een relatief groot deel van hun vermogen verankerd was in de eigen woning, hierbij drukte de 'Inheritance Tax' onredelijk zwaar op de

⁶⁶. Hedges & Bromley 2001.

⁶⁷. Him Liu 2011, p. 42-55.

⁶⁸. *Tax by Design* 2011.

middenklasse. Ook de volledige vrijstelling voor ondernemingsvermogen en de waarde van landbouwgrond zorgde voor minder belastingheffingen op wel vermogende huishoudens en opende meer mogelijkheden tot 'estate planning'. Dit leidde volgens Kay & King tot een systeem waarbij de gezonde, vermogende huishoudens, die goed geadviseerd worden, bevoordeeld worden.⁶⁹ De onderzoekers in 'Tax by Design' concluderen dat er niet veel veranderd is aan dit oordeel in de 20 jaar tussen het boek en het 'Mirrlees Review'. Als mogelijke oplossingen voor de problemen in de 'Inheritance Tax' wordt gekeken naar de mogelijkheid om een vermogensbelasting in te voeren, een verkrijgingsbelasting en een grondige herstructurering van het huidige systeem. Voor deze scriptie wordt enkel gekeken naar potentiële effecten van de vermogensbelasting en de verkrijgingsbelasting op de vermogensongelijkheid in het Verenigd Koninkrijk, voor de eventuele toepassing van deze systemen in Nederland.

Allereerst wordt de invoering van een vermogensbelasting behandeld, als deze heffing de vermogensongelijkheid meer verkleint dan een belasting op erfenissen en schenkingen kan gedacht worden om een vermogensbelasting in te voeren in de plaats van een erf- en schenkbelasting.⁷⁰ De schrijvers van 'Taxation on Wealth and Wealth Transfers' zien echter veel problemen in een potentiële vermogensbelasting. Allereerst vormt een probleem rondom de vraag hoe en welke mensen in de heffing betrokken worden, de behandeling van partners en rechtsvormen zonder rechtspersoonlijkheid zijn enkele aangehaalde voorbeelden. Het tweede probleem betreft de grondslag van belasting, wat moet er in de heffing betrokken worden? Immers een groot deel van de waarde van een persoon is het 'Human Capital' dat aanwezig is. Ook moet gedacht worden aan kunst en pensioenrechten. Hierop aansluitend komt de vraag op hoe en met welke regelmaat de gekozen grondslag moet worden gewaardeerd. Verder verwijzen de schrijvers naar andere onderzoeken waarin aangetoond wordt dat een vermogensbelasting niet of nauwelijks de vermogensongelijkheid verkleint, en dat door het negatieve beeld van de belasting mensen meer geneigd zullen zijn tot het ontduiken van de belasting.⁷¹ Tot slot wordt ook getwijfeld of de belasting doelmatig is, omdat veel administratieve capaciteit zal gebruikt moeten worden voor het waarderen en het toepassen van de vermogensbelasting. De bovengenoemde problemen leiden de schrijvers tot de conclusie dat in het Verenigd Koninkrijk de verwachte opbrengsten van een vermogensbelasting niet opwegen tegen de verwachte problemen. Ook in Nederland werd tot 2001 een vermogensbelasting geheven. De toenemende complexiteit en de daarmee verbonden administratieve kosten in combinatie met de toenemende mobiliteit van kapitaal waren de voornaamste reden achter de afschaffing van de toenmalige vermogensbelasting 1964. Momenteel kent de inkomstenbelasting alleen nog maar een heffing op het fictieve rendement van vermogen. Maar ook deze huidige vermogensrendementsheffing zal grondig aangepast moeten worden nadat het gesneuveld is op grond van artikel 1 EP en artikel 14 EVRM.⁷² Door de noodzaak om grondige aanpassingen te maken binnen box 3 is in recente jaren de mogelijkheid tot een vermogensbelasting in Nederland weer bekeken. Albert en Meijer stellen dat de huidige box 3 heffing geen inkomstenbelasting is omdat de heffing niet kijkt naar het reële rendement maar slechts naar de omvang van het vermogen binnen box 3. Albert en Meijer raden

⁶⁹. Kay & King 1990, p. 107.

⁷⁰. Boadway, Chamberlain & Emmerson 2010, p. 781-802.

⁷¹. Heckly 2004. McCaffery 1994.

⁷². Kavelaars, *WFR* 2022/106.

de wetgever aan om de huidige box 3 heffing daarom aan te passen tot een (tijdelijke) vermogensbelasting totdat een werkelijke heffing op het rendement gerealiseerd kan worden.⁷³ Dit zou ervoor zorgen dat de heffing niet het risico loopt op massale bezwaren en beroepen. Ook in de Tweede Kamer is het recht van initiatief gebruikt om in 2022 een voorstel tot een vermogensbelasting te maken.⁷⁴ Echter was de Raad van State kritisch op het voorstel en raadde de initiatiefnemers aan om het wetsvoorstel te heroverwegen. De Raad van State stelde dat het voorstel niet alle vermogensbestanddelen raakte die vermogensongelijkheid veroorzaakten en dat daardoor de vermogensongelijkheid niet verkleind werd. Ook Wijtvlit twijfelt aan het mogelijke nut van een vermogensbelasting om de vermogensongelijkheid te verkleinen.⁷⁵ Hij stelt dat een vermogensbelasting alleen de symptomen van vermogensongelijkheid bestrijdt en niet de oorzaak van vermogensongelijkheid. Maar hij is het wel eens dat een vermogensbelasting theoretisch gezien de vermogensongelijkheid kan verkleinen. Binnen de vermogensbelasting zijn dus veel (potentiële) problemen vast te stellen. In recente jaren is de discussie omtrent het herinvoeren van een vermogensbelasting in Nederland weer opgelaaid, echter blijft de vermogensongelijkheid verkleinende eigenschap van een vermogensbelasting betwist door verschillende auteurs. Daarom ben ik van mening dat een vermogensbelasting niet een goed alternatief is voor de Successiewet om de vermogensongelijkheid te verkleinen.

Ten tweede wordt in de 'Mirrlees Review' gekeken naar de mogelijkheid om een verkrijgingsbelasting in plaats van een boedelbelasting in het Verenigd Koninkrijk in te voeren. Vanuit het Britse perspectief wordt beargumenteerd dat een verkrijgingsbelasting het vermogen over meer belastingplichtigen zal verdelen, mits de huidige vrijstellingen gematigd worden.⁷⁶ Doordat de vrijstellingen en de belastingschijven op de verkrijger en niet de nalatenschap van toepassing zijn, is er een prikkel om de nalatenschap zo veel mogelijk te verdelen over meerdere verkrijgers. Dit zou een verkleinend effect moeten hebben op de vermogensongelijkheid. Verder wordt beargumenteerd dat het bijhouden van vrijstellingen per verkrijger en het kijken naar enkel het totaal verkregen vermogen over het leven van een verkrijger heen in combinatie met het invoeren van een schenkbelasting de belastingontwijkende mogelijkheden minder maakt. Er is immers geen mogelijkheid meer om belastingvrij te schenken zolang de schenker niet binnen 7 jaar overlijdt. Tot slot wordt nog de flexibiliteit van een verkrijgingsbelasting geprezen, zo kunnen (grotere) vrijstellingen worden gegeven aan zwakkere personen in de samenleving zoals bijvoorbeeld de vergrote vrijstelling voor een gehandicapt kind in artikel 32 lid 1 onder 4, b. Ook worden een aantal nadelen van een verkrijgingsbelasting genoemd. Allereerst geeft een verkrijgingsbelasting een negatieve prikkel om te sparen, deze prikkel wordt echter wel gematigd doordat het primaire motief van sparen is het voorbereiden op toekomstige uitgaven en niet het nalaten van vermogen. Ook wordt de toegenomen complexiteit en extra administratieve kosten als nadeel van een verkrijgingsbelasting genomen. Echter stellen de schrijvers zelf dat deze administratieve kosten opgevangen kunnen worden door een hoger tarief in te stellen en veel van de toegenomen complexiteit komt van het feit dat de schrijvers stellen dat de belastingplichtige zelf een administratie moet bijhouden van het totaal ontvangen vermogen en de

⁷³. Albert & Meijer, *WFR* 2022/147.

⁷⁴. *Kamerstukken II* 2021/22, 36173, nr. 1-4.

⁷⁵. Wijtvlit, *WFR* 2014/930.

⁷⁶. Boadway, Chamberlain & Emmerson 2010, p. 793-802.

gebruikte vrijstellingen. Him Liu stelt dan ook naar mijn mening terecht dat dit argument van de toegenomen complexiteit geen stand houdt, want de Belastingdienst houdt bij hoeveel door het leven ontvangen is en van welke eenmalig verhoogde vrijstellingen gebruikt zijn gemaakt.⁷⁷ In de eindconclusie van de schrijvers van *'Taxation on Wealth and Wealth Transfers'* kan ik mij ook vinden, waarin gezegd wordt dat een verkrijgingsbelasting beter het vermogen verdeelt. Dit komt doordat de vrijstellingen en de verschillende tariefschijven vanuit de verkrijger bekeken worden en niet vanuit de nalatenschap, hierdoor is voor de erfflater een grotere prikkel aanwezig om aan meerdere verkrijgers na te laten.

4.3 Afschaffing van de Successiewet

Ook in Zweden was de erf- en schenkbelasting zeer impopulair, dit leidde tot de afschaffing van de Zweedse Successiewet in 2004. Dit is ook te zien in recent onderzoek waaruit blijkt dat in de periode 2002 tot 2004 de gemiddelde Zweedse nalatenschap 17% te laag gewaardeerd werd, en dat de Zweedse Belastingdienst hiermee tot 55% van de opbrengsten van de erfbelasting misliep.⁷⁸ Voor de afschaffing opereerde de Zweedse Successiewet als een verkrijgingsbelasting op erfenissen en schenkingen, waarbij een progressief tarief gehanteerd werd.⁷⁹ Tegelijkertijd werd in juli 2001 het zogenaamde Belinda register ingevoerd vanuit de Zweedse Belastingdienst waarbij de nalatenschap en verschillende andere dingen met betrekking tot de erfbelasting opgenomen werd. Door de onverwachte opheffing van de erf- en schenkbelasting en de beschikbaarheid van zowel micro als macro data, is in recente jaren veel onderzoek gedaan naar de invloed van de opheffing van erfbelasting op de vermogensongelijkheid. In Zweden is in de afgelopen 20 jaar de vermogensongelijkheid stabiel gebleven, waarbij de rijkste 10 procent 58,9 procent van het vermogen bezit.⁸⁰ Zowel de Successiewet als de toenmalige Zweedse Successiewet kennen veel overeenkomsten, daarom zou het vanuit een vermogensongelijkheid perspectief een goed idee kunnen zijn om de Successiewet af te schaffen. In deze subvraag zal aan de hand van verschillende onderzoeken naar de Zweedse Successiewet gekeken worden of de vermogensongelijkheid verkleind kan worden door de Successiewet af te schaffen.

Het eerste onderzoek dat behandeld wordt kijkt naar de effecten van erfenissen op de Zweedse vermogensongelijkheid en het effect van de Zweedse erfbelasting op de vermogensongelijkheid.⁸¹ In het onderzoek wordt gekeken naar de directe mechanische effecten van erfenissen op de Zweedse vermogensongelijkheid op korte termijn. Hierbij wordt alleen gekeken naar de invloed van een erfenis op de vermogensongelijkheid en niet naar de invloed van een eventuele gedragsveranderingen op de vermogensongelijkheid. Daaruit blijkt dat het directe mechanische effect van erfenissen de gini coëfficiënt met 7% verkleind. Dit is in lijn met de theorie omdat armere verkrijgers relatief tot hun vermogen meer

⁷⁷. Him Liu 2011, p. 42-55.

⁷⁸. Escobar 2017, p. 1-32.

⁷⁹. Escobar, Ohlsson & Selin, *European Economic Review* 2023/153.

⁸⁰. 'World Inequality Database',

https://wid.world/share/#0/countrytimeseries/shweal_p0p50_z;shweal_p90p100_z;shweal_p99p100_z/SE/2015/eu/k/p/yearly/s/false/1.8820000000000001/70/curve/false/1995/2021.

⁸¹. Elinder, Erixson & Waldenström, *Journal of Public Economics* 2018/165.

erven dan rijke verkrijgers. Vervolgens wordt onderzocht wat het effect van de spontane afschaffing van de erfbelasting op de vermogensongelijkheid was. Uit de data blijkt dat het opheffen van de erfbelasting een klein maar significant negatief effect had op de vermogensongelijkheid, de gini coëfficiënt werd met 0,2% kleiner en daarmee daalde de vermogensongelijkheid. Hierbij wordt gekeken naar het verschil in het directe mechanische effect op de vermogensongelijkheid tussen het totale vermogen van de verkrijger zonder de betaling van erfbelasting en het totale vermogen van de verkrijger inclusief de betaling van de erfbelasting. Het verkleinende effect op de vermogensongelijkheid wordt verklaard volgens de onderzoekers door het feit dat verkrijgers met weinig vermogen relatief tot hun vermogen meer belasting moeten betalen dan verkrijgers met veel vermogen en dat daardoor de vermogensongelijkheid vergroot wordt. Dit resultaat kijkt echter alleen maar naar het wegnemen van vermogen door een erfbelasting. De onderzoekers erkennen dit en onderzoeken ook een scenario waar 100% van de belasting herverdeeld wordt onder 3 soorten verdelingen. Allereerst wordt de opbrengst over alle erfgenamen verdeeld, in het tweede scenario wordt de opbrengst verdeeld over alle erfgenamen die minder dan gemiddeld vermogen hebben en tot slot wordt alleen verdeeld over erfgenamen waarbij het vermogen in het laagste kwintiel ligt. Hieruit blijkt dat de vermogensongelijkheid met 8% tot 10% afneemt als de volledige belasting over verschillende groepen wordt herverdeeld. Meer recentelijk onderzoek naar de lange termijn gevolgen van erfenissen op de Zweedse vermogensongelijkheid komt op dezelfde conclusies uit voor het directe effect op korte termijn.⁸² Echter beargumenteren de onderzoekers dat op lange termijn erfenissen zorgen voor een groeiende vermogensongelijkheid. Deze groeiende vermogensongelijkheid wordt vertraagd door het heffen van erfbelasting, maar niet gestopt omdat een verkrijger met geen of weinig vermogen zijn erfenis opmaakt en een verkrijger met veel vermogen dat niet doet. Hierdoor kan de verkrijger met veel vermogen blijven gebruik maken van de hogere 'return on capital' en kan daarmee zijn vermogen relatief groter maken dan een verkrijger met weinig vermogen. Er kan dus geconstateerd worden dat gedurende het ontbreken van de erfbelasting in Zweden de vermogensongelijkheid een klein beetje is verkleind. Maar zodra erfbelasting zou worden ingevoerd en een deel van de belasting wordt gebruikt om te herverdelen, dan zorgt de erfbelasting voor een grotere verkleining van de vermogensongelijkheid. Vanuit een vermogensongelijkheid perspectief zal voor Nederland dus gekeken moeten worden naar hoeveel van de opbrengst van de Successiewet werkelijk voor herverdeling wordt gebruikt. Mocht dit niet of nauwelijks iets zijn, dan is het afschaffen van de erf- en schenkbelasting een optie vanuit het vermogensongelijkheid perspectief.

4.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is gekeken naar verschillende systemen van erf- en schenkbelasting in het buitenland om te bepalen of de vermogensongelijkheid verkleind kan worden met een ander heffingssysteem. Allereerst werd gekeken naar de erfbelasting in het Verenigd Koninkrijk, vanuit de Britse literatuur blijkt dat de boedelbelasting daar niet goed werkt en onredelijk zwaar op de middenklasse drukt. Als mogelijke oplossingen voor dit probleem worden vermogensbelasting, verkrijgingsbelasting en drastische aanpassingen binnen het huidige systeem bekeken. De vermogensbelasting wordt al snel afgeschoten

⁸². Nekoei & Seim, *The Review of Economic Studies* 2023/90.

omdat de baten niet opwegen tegen de kosten. Vanuit vermogensongelijkheid perspectief zijn de Britse onderzoekers het meest positief over een verkrijgingsbelasting, mits deze goed geïmplementeerd kan worden. Vervolgens is gekeken naar de invloed van het afschaffen van de erf- en schenkbelasting op de vermogensongelijkheid in Zweden. Daaruit bleek dat erfenissen op zichzelf de vermogensongelijkheid met 7% verlagen en dat door een erfbelasting de vermogensongelijkheid met 0,2% toenam, ervan uitgaande dat er niks herverdeeld werd van de opbrengst. Zodra er een gedeelte van de belasting gebruikt wordt om te herverdelen zien we dat de vermogensongelijkheid meer wordt verkleind. Vanuit een vermogensongelijkheid perspectief hanteert de Successiewet al het juiste systeem van heffing om de vermogensongelijkheid te minimaliseren. Of de Successiewet afgeschaft moet worden vanuit een vermogensongelijkheid perspectief ligt aan de mate van herverdeling van de opbrengst.

Hoofdstuk 5:

5.1 Eindconclusie

Aan de basis van deze scriptie ligt de Nederlandse Successiewet en het daarbij behorende systeem van heffing, waarvan de legitimiteit tot heffing te vinden is in de rechtsgronden. De Successiewet ontstond aan het begin van de achttiende eeuw en was een boedelbelasting op nalatenschappen, gedurende de volgende eeuw verandert de Successiewet langzaam in een verkrijgingsbelasting en wordt een schenkbelasting ingevoerd in de Successiewet. Door de tijd heen zijn de rechtsgronden van de Successiewet met de maatschappelijke verwachtingen mee veranderd. Momenteel zijn het draagkrachtbeginsel en het buitenkansbeginsel de rechtsgronden van de Successiewet.

Er zijn twee mogelijkheden om vermogensongelijkheid te verkleinen met behulp van de Successiewet. Allereerst kan gekeken worden naar het huidige systeem van heffing in vergelijking met de alternatieven. Ten tweede kan gekeken worden naar de mogelijkheden om de vermogensongelijkheid te verkleinen in het huidige systeem. In het vierde hoofdstuk wordt gekeken naar andere mogelijkheden om vermogen te belasten. Een alternatief voor het belasten van de overgang van vermogen in de Successiewet is het belasten van vermogen in het algemeen onder een vermogensbelasting. Nederland kende een vermogensbelasting tot 2001 maar die werd afgeschaft vanwege de toenemende complexiteit in de wetgeving en een grotere internationale mobiliteit van vermogen. Echter in recente jaren wordt weer gesproken over de herinvoering van een vermogensbelasting in Nederland. Verschillende schrijvers en de wetgever zijn het echter niet eens over de invloed van een vermogensbelasting op de vermogensongelijkheid. De tegenstrijdige ideeën over de invloed op vermogensongelijkheid gekoppeld met het feit dat de baten niet opwegen tegen de kosten bij een vermogensbelasting leidt mij tot de conclusie dat het introduceren van een vermogensbelasting niet een goed alternatief is voor de huidige Successiewet met het oog op het verkleinen van de vermogensongelijkheid. Vervolgens wordt gekeken naar de mogelijkheid om over te gaan op een boedelbelasting, echter in theorie zorgt een verkrijgingsbelasting voor een kleinere vermogensongelijkheid. Dit komt doordat de erflater een grotere

prikkel heeft om zijn vermogen te verspreiden over meerdere erfgenamen, mits deze aanwezig zijn. Deze prikkel wordt veroorzaakt doordat zowel de tariefschijven als de vrijstellingen vanuit de verkrijger worden bekeken en niet vanuit de erflater zoals bij een boedelbelasting. Dit leidt mij tot de conclusie dat overgang naar een boedelbelasting niet de vermogensongelijkheid zal verkleinen. Vervolgens is de mogelijkheid om de erf- en schenkbelasting af te schaffen onderzocht aan de hand van gegevens uit Zweden. Hieruit komt naar voren dat de belasting heffende functie van de erfbelasting in Zweden de vermogensongelijkheid een klein beetje vergroot, echter zodra een deel van de belastingopbrengsten gebruikt werden voor herverdeling was te zien dat de vermogensongelijkheid verkleint werd. Uit de voorgaande punten leidt dan ook mijn generale conclusie dat de huidige Successiewet het beste systeem van heffing heeft voor het verkleinen van de vermogensongelijkheid, mits een deel van de opbrengsten voor herverdeling wordt gebruikt.

In de huidige Successiewet zijn een aantal mogelijkheden om de vermogensongelijkheid te verkleinen. Allereerst kan de BOR volledig worden afgeschaft, mits er een uitstel van betalingsregeling is. Dit komt doordat erflaters of schenkers met veel ondernemingsvermogen vaak optimaal gebruik kunnen maken van de BOR terwijl personen die geen ondernemingsvermogen nalaten dit niet kunnen. Hierdoor wordt de vermogensongelijkheid in stand gehouden. Ten tweede kan de jaarlijkse kindvrijstelling en de eenmalige verhoogde vrijstelling voor schenkingen van ouder naar kind afgeschaft worden. Deze vrijstelling is niet meer dienstig aan de originele rechtsgrond en wordt voornamelijk gebruikt door ouders om vermogen over te hevelen zodat later in het leven erfbelasting bespaard wordt. Tot slot zijn er nog mogelijkheden binnen het tarief om de vermogensongelijkheid te verkleinen. Allereerst kan een derde tariefschijf worden ingevoerd waardoor de belasting nog progressiever wordt. Ook kunnen de tarieven tussen kinderen en kleinkinderen gelijk getrokken worden, hierdoor zou een grotere prikkel zijn voor grootouders om hun nalatenschap gelijk over hun kinderen en kleinkinderen te verspreiden.

Literatuurlijst:

Albert & Meijer, *WFR* 2022/147

P.G.H. Albert & H.J. Meijer, 'De forfaitaire rendementsheffing: stoot het Ministerie van Financiën zich tweede maal aan dezelfde steen?', *WFR* 2022/14, afl. 7442.

Alverdo, Atkinson & Moreli, *Journal of Public Economics* 2018/162

F. Alverdo, A.B. Atkinson & S. Moreli, 'Top Wealth Shares in the UK over more than a Century', *Journal of Public Economics* 2018/162, p. 26-47.

Balestra & Tonkin, *OECD Statistic Working Papers* 2018/01

C. Balestra & R. Tonkin, 'Inequalities in household wealth across OECD countries: Evidence from the OECD Wealth Distribution Database', *OECD Statistic Working Papers* 2018/01.

Belasten van (inkomen uit) aanmerkelijk belang 2020

Belasten van (inkomen uit) aanmerkelijk belang 2020, Den Haag: Ministerie van Financiën 2020.

Belasten van Vermogen 2020

Belasten van Vermogen, Bouwstenen van een beter belastingstelsel. Den Haag: Ministerie van Financiën 2020.

De Blicke e.a. Vakstudie Successiewet 2023

J. de Blicke e.a., *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie Successiewet*, Deventer: Wolters Kluwer 2023.

Boadway, Chamberlain & Emmerson 2010

R. Broadway, E. Chamberlain & C. Emmerson, *Taxation of Wealth and Wealth Transfers*. London: Institute for Fiscal Studies 2010.

Van Denderen & van Denderen, ESB 2023/108

M. van Denderen & M. van Denderen, 'Inkomsten uit erfbelasting gedaald na mislukte poging om ontwijking te beperken', *ESB* 2023/108, p. 158-159.

Elinder, Erixson & Waldenström, Journal of Public Economics 2018/165

M. Elinder, O. Erixson & D. Waldenström, 'Inheritance and wealth inequality: Evidence from population registers', *Journal of Public Economics* 2018/165, p. 17-30.

Escobar 2017

S. Escobar, *Inheritance tax evasion: Spousal Bequests and under-reporting of inheritances of Sweden*. Uppsala: Department of Economics, Uppsala University 2017.

Escobar, Ohlsson & Selin, European Economic Review 2023/153

S. Escobar, H. Ohlsson & H. Selin, 'Giving to the children or the taxman?: Lessons from the Swedish inheritance tax loophole', *European Economic Review* 2023/153.

Groot, Lever & Möhlmann 2019

S. Groot, M. Lever & J. Möhlmann, *Effect van erfenissen op vermogensongelijkheid en de rol van belasting*, Den Haag: CPB 2019.

Heckly 2004

C. Heckly, *Wealth Tax in Europa: Why the downturn?. Estate Taxation: Ideas for reform*. Paris: Institut de l'entreprise 2004.

Hedges & Bromley 2001

A. Hedges & C. Bromley, *Public attitudes towards taxation*. London: Fabian Society 2001.

Him Liu 2011

C. Him Liu, *De Modernisering van de Successiewet*. Tilburg: Universiteit van Tilburg 2011.

Kay & King 1990

J.A. Kay & M.A. King, *The British Tax System*. Oxford: Oxford University Press 1990.

Kavelaars, WFR 2022/106

P. Kavelaars, 'Glashelder', *WFR* 2022/106, afl. 7434.

Kooiman & Lejour 2016

T. Kooiman & A. Lejour, *Vermogensongelijkheid in Nederland, 2006–2013*, Den Haag: Centraal Planbureau 2016.

Kuivenhoven & Nieuwenhuizen, WFR 2020/140

L.C.H.N. Kuivenhoven & J.H.M Nieuwenhuizen, 'De bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) is objectief en gerechtvaardigd', *WFR* 2020/140, afl. 7345.

Van Mens 1985

K.H.L van Mens, *Civielrechtelijke en fiscaalrechtelijke aspecten van het schenkingsbegrip*, Deventer: Kluwer 1985.

McCaffery 1994

E.J. McCaffery, 'The Political Liberal Case Against the Estate Tax', *Philosophy and Public Affairs* 1994/23, afl. 4, p. 281-312.

Möhlmann & van Essen 2022

J. Möhlmann & C. van Essen, *Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfsoverdracht*, Den Haag: CPB 2022.

Monteny 2019

M. Monteny, *vrijstellingen in de schenkbelasting. Een onderzoek naar de rechtsgronden achter de vrijstellingen van artikel 33 SW 1956*, Tilburg: Universiteit van Tilburg 2019.

Nekoei & Seim, The Review of Economic Studies 2023/90

A. Nakoei & D. Seim, 'How Do Inheritances Shape Wealth Inequality? Theory and Evidence from Sweden', *The Review of Economic Studies* 2023/90, afl. 1, p. 463-498.

OECD, OECD Tax Policy Studies 2021/28

OECD, 'Inheritance Taxation in OECD Countries', *OECD Tax Policy Studies* 2021/28.

Oliemans & Stevens, WFR 2008/577

M.C.J Oliemans & S.A Stevens, 'Is de boedelheffing een goed alternatief voor de successiewet', *WFR* 2008/577, afl. 6766.

Tax by Design 2011

Tax By Design, Taxes on wealth transfers. London: Institute for Fiscal Studies 2011.

Piketty (2013) 2014

T. Piketty, *Capital in the Twenty-First century*. Cambridge: Harvard University Press 2014. (*Le Capital au XXIe Siècle* 2013, Vertaald door A. Goldhamer).

Rosen & Gayer 2014

H. Rosen & T. Gayer, *Public Finance*. New York City: Mcgraw-hill Educational Ltd 2014.

Saidova 2011

M. Saidova, *De rechtsgronden van de Nederlandse successiewetgeving*. Tilburg: Universiteit van Tilburg 2011.

Vermeulen e.a. 2021

W. Vermeulen e.a, *Evaluatie schenkingsvrijstelling eigen woning. Hulp voor huiseigenaren met vermogende ouders*, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek 2021.

Van der Veeken-Glasberg & Bakx, WFR 2023/77

T.M.G. van der Veeken-Glasberg & I.C.L. Bakx, 'De 53e Fiscale Conferentie Erf-en Schenkbelasting', *WFR* 2023/77, afl. 7470.

Van Vijfeijken en Gubbels, in Cursus Belastingrecht S&E.1.1.0.C.d.

I.J.F.A. van Vijfeijken en N.C.G. Gubbels, S&E.1.1.0 Geschiedenis en rechtsgronden, in: A.W. Hofman, M.L.M van Kempen & F.P.G. Pötgens (red.), *Cursus Belastingrecht*, Deventer: Wolters Kluwer.

Van Vijfeijken WFR 2020/153

I.J.F.A. van Vijfeijken, 'Bouwstenen voor een betere Successiewet', *WFR* 2020/153, afl. 7348.

Werkgroep modernisering successiewetgeving 2000

Werkgroep modernisering successiewetgeving, *De warme, de koude en de dode hand*, Den Haag: Ministerie van Financiën 2000.

Van de Wijdeven 2010

E. van de Wijdeven, *De rechtsgronden van de Successiewet 1956. Nog altijd dragen of reden tot aanpassing?*, Tilburg: Universiteit van Tilburg 2010.

Wijtvliet, WFR 2014/930

L.W.D. Wijtvliet, 'Vermogensbelasting: over gif, ongelijkheid en blind geloof in de heilzame werking van belastingen', *WFR* 2014/930, afl. 7057.

Zucman, Annual Review of Economics 2019/11

G. Zucman, 'Global Wealth Inequality', *Annual Review of Economics* 2019/11, p. 124-128.